

PROJEKT INFORMÁCIÓS LAP

VÍZIKÖZMŰ BERUHÁZÁSOK ÉS DÍJSZABÁS

ESETTANULMÁNYOK

BEVEZETÉS

A tápanyagok és veszélyes anyagok kibocsátásának csökkentése a UNDP-GEF Duna Regionális Projekt (DRP) kiemelt célja és ez egybeesik a Duna vízgyűjtő számos víziközművének a céljaival is. Ugyanakkor a magas fokozatú szennyvíztisztítás magas költségekkel is jár és gyakran a fontossági rangsor végére kerül, mivel a víziközműveknek más fontos tervei is vannak. Ilyenek például a megfelelő minőségű ivóvíz megbízható szolgáltatása, a csatornahálózat kiterjesztése, a víz- és szennyvíz-díjak emelkedésének korlátozása, sőt olykor akár a pénzügyi stabilitás megteremtése vagy fenntartása is. A legtöbb víziközműnél a korlátozott erőforrások a fejlesztési prioritások meghatározását teszik szükségessé – hiszen nincs lehetőség minden beruházás egyidejű megvalósítására.

A Duna vízgyűjtő alsó szakaszain jellemzően tág tere van a víziközművek működési hatékonyság növelésének. Egy másik információs lapon foglalkozunk azokkal a működési, vezetési és díjszabási változásokkal, „reformokkal”, melyek bevezetése előmozdíthatja a hatékonyabb működést.¹ Lényeges továbbá, hogy a cég tulajdonosai és a fogyasztók is könnyebben elfogadják a díjak gyakran elkerülhetetlen emelését, ha a vállalat vezetése nem csupán a bevételek növelésével, hanem szervezeti, működésbeli reformokkal és átgondolt stratégiával is elő igyekszik mozdítani a cég pénzügyi fenntarthatóságát, műszaki modernizációját és környezeti teljesítményének javulását. Mindezek hiányában nehezebb a szennyvíztisztítás kiterjesztése mellett érvelni.

ESETTANULMÁNYOK

A fenti elgondolásokat és reformjavaslatokat esettanulmány keretében vizsgáltuk két olyan víziközműnél, ahol jelentős szervezeti és működési változások bevezetésével párhuzamosan készülnek új, nagy léptékű beruházások megvalósítására. Az egyik a kb. 60 ezer lakost kiszolgáló horvátországi Karlovaci Víziközmű, a másik a 225 ezer főt ellátó Apa Canal Pitesti – a romániai Pitesti város szolgáltatója. A vállalatok alkalmazottaival együttműködve egy-egy részletes esettanulmány keretében a következő kérdéseket vizsgáltuk: milyen kihívásokkal, problémákkal szembesültek a vállalat vezetői 2000 óta; ugyanezen időszakban milyen változások történtek a

¹ Duna Regionális Projekt. "Projekt Információs Lap: Reform Javaslatok". Víziközmű beruházások és díjszabás. További információ található a projekt honlapján:

http://www.undp-drp.org/drp/activities_1-6_-7_tariffs_and_charges.html.

díjszabás terén, a szervezetben, az infrastruktúrában és a vállalat működésében; melyek a jelenleg tervezett beruházások és működési reformok fő jellemzői.²

A múltbéli és tervezett jövőbeli költségcsökkentő, bevételnövelő reformok és beruházási támogatások vizsgálatára az ASTEC modellt használtuk.³ Ami a támogatásokat illeti, mindkét cég sikerrel pályázott az EU ISPA programjához és a támogatásból nagyszabású infrastruktúra fejlesztésbe kezdenek.

VÁLOGATOTT EREDMÉNYEK

Az esettanulmányok lent bemutatott eredményeit mindenképpen előzetesnek kell tekinteni, egyrészt mivel a reformok egy részéről még nem született végleges döntés, másrészt modellezett eredményeket ismertetünk, a valós hatások pedig több év alatt jelentkeznek és válnak majd mérhetővé. Tulajdonképpen akkor sem önmagában a reform elgondolások hatásosságát lehet majd értékelni, hanem az ötletek és bevezetésük együttes hatásosságát, amit olyan kapcsolódó tényezők is befolyásolnak, mint pl. az ISPA támogatás eljárásrendje.

LÉTEZNEK KÖLTSÉGCSÖKKENTŐ BERUHÁZÁSI LEHETŐSÉGEK ÉS JELENTŐS A SZEREPÜK.

A két vizsgált víziközmű közül az Apa Canal Pitesti rendelkezett kidolgozottabb és részben már meg is valósított költségtaakarékossági programmal, beleértve a költségcsökkentő beruházásokat is. Ezen programok nélkül a 2005-ös csekély vállalati eredmény helyett kb. 1,2 millió euró értékű veszteséget szenvedett volna el a cég. A Karlovaci Víziközmű esetében a jövőbeli költségcsökkentési lehetőségeket becsültük és az eredmények azt mutatják, hogy már részleges megvalósításuk is komoly védelmet nyújtana a vállalat és így áttételesen az önkormányzat illetve a fogyasztók számára a nemrég felvállalt beruházási program különféle pénzügyi kockázataival (pl. árfolyam-kockázat, kamat-kockázat) szemben.

MEGEMELT DÍJAK, ÁTALAKÍTOTT DÍJSZERKEZET.

Az Apa Canal Pitesti szolgáltatási díjai 2004 és 2006 között reálértéken jelentősen emelkedtek; a vízdíjak 82%-kal, a csatornadíjak 72%-kal. Ugyanebben az időszakban a Karlovaci Víziközmű vízdíjai 7-9%-kal, csatornadíjai pedig 90%-kal nőttek. Az így keletkezett többletbevétel lehetővé tette bizonyos költségcsökkentő beruházások megvalósítását, hatékonyságjavító intézkedések finanszírozását és segítséget nyújtott az ISPA beruházásokra történő felkészülésben is. Az említett díjemelés nélkül az Apa Canal Pitesti bevételei 2005-ben 60%-kal a költségek alatt maradtak volna.

Mindkét víziközmű hozzálátott a díjrendszer átalakításához is, hogy az egyes fogyasztók által fizetett díjak jobban tükrözzék a kapcsolódó szolgáltatási költségeket. Az Apa Canal Pitesti az ipari fogyasztók részére a csatornadíjon felül bevezetett egy, a kibocsátásokkal illetve azok kezelési költségével nagyjából arányos szennykezési díjat. A Karlovaci Víziközmű eltérő mértékben emelte a különböző díjakat, hogy így csökkentse a keresztfinanszírozást a közületi és lakossági fogyasztók, illetve a víz és a csatorna-szolgáltatás között; a lakossági díjak nagyobb mértékben emelkedtek a közületi díjaknál, a csatornadíj pedig a vízdíjnál. A szolgáltató megkezdte továbbá az előkészületeket a havi alapidíj bevezetésére. Az alapidíj a cégvezetés várakozásai szerint nem

² A Glenn Morris és Kis András által készített esettanulmányok angolul szintén elérhetők a DRP fenti honlapján.

³ Az ASTEC (Accounts Simulation for Tariffs and Effluent Charges) egy, a DRP keretében kifejlesztett Excel alapú modell, ami képes egy víziközmű beruházásai, költség-szerkezete, fogyasztói jellegzetességei és a díjak közötti összefüggések párhuzamos vizsgálatára.

csupán igazságosabbá teszi a díjrendszert azáltal, hogy a díjfizetés jobban igazodik majd a szolgáltatási költségekhez, de egyenletesebbé teszi a cég bevételeit is, lecsökkenti a bevételek szezonális ingadozását.

A SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉBEN A SZÁMOTTEVŐ HELYI HOZZÁJÁRULÁS MELLETT ELENGEDHETETLEN A BERUHÁZÁSI TÁMOGATÁSOK MEGLÉTE.

A működési hatékonyság növelése, a költségcsökkentő beruházások és a díjak emelése egyaránt hozzájárult a két víziközmű szolgáltatásainak múltbéli fejlesztéséhez. A korábbi fejlesztések ugyanakkor eltörpülnek a most tervezett nagyszabású beruházásokhoz képest. A Karlovaci Víziközmű összesen 37 millió euróra becsült beruházási költséggel fejleszti hálózatait és épít egy új szennyvíztisztítót – így az eddig tisztítatlan szennyvíz ezután kevésbé terheli majd az élővizeket. Az Apa Canal Pitesti felújítja és modernizálja az elavult vízművet és szennyvíztisztító telepet, valamint jelentős hálózati felújításokba és fejlesztésekbe is fog. Így például felújítják az óváros csatornahálózatát és biztosítják az itt keletkező csapadékvíz önálló elvezetését is. Mindez együtt kb. 45 millió EUR értékű beruházást igényel Pitestiben.

A fejlesztési elképzelések megvalósítása a külső források elérhetőségén, Karlovacban és Pitestiben konkrétan az EU beruházási támogatásain múlik. Az ISPA program mindkét esetben a beruházási költségek több, mint a felét állja és minden érintett meggyőződése, hogy a támogatás hiányában a fejlesztési elképzelések egy részét félre kellene tenni, miközben a kapcsolódó pozitív környezeti hatások is elmaradnának.

A VÁLLALATVEZETÉS SZEREPE KRITIKUS.

Az esettanulmányok készítése során többször nyilvánvalóvá vált, hogy – más szervezetekhez hasonlóan – egy víziközmű sikere is legalább annyira a menedzsmenten múlik, mint az adottságokon és a külső körülményeken. Nem elég azonban, hogy a vállalat felső vezetése szakmailag felkészült, tapasztalt, jó vezetői képességekkel rendelkező emberekből álljon. Legalább ilyen lényeges, hogy a vezető dönteni merjen komoly szervezeti változásokról, jelentős beruházásokról és ezeket a döntéseket következetesen végig is vigye – mindezt egy olyan szervezeti kultúrában, amelyik sokkal inkább kockázatkerülő, mint kockázatvállaló és ahol a vállalatvezetőnek a napi rutin munkán túli erőfeszítései nem feltétlenül kerülnek javadalmazásra. Karlovacban és Pitestiben is ilyen felkészült és elkötelezett vállalatvezetőkkel találkoztunk és meggyőződésünk, hogy mindkét helyen kulcsszerepük volt és lesz a reformok és beruházások előkészítésében és végigvitelében.

AZ EU TÁMOGATÁSOK VEGYES MEGÍTÉLÉSE.

Mint azt már említettük, az ISPA támogatások szerepe megkérdőjelezhetetlen a két vállalat infrastruktúrájának fejlesztésében. A finanszírozás biztosításával párhuzamosan az EU megkövetel néhány előremutató szervezeti és működésbeli reformot is a víziközművektől, így próbálva biztosítani a finanszírozott beruházások hosszú távú fenntarthatóságát. Ugyanakkor az EU finanszírozásnak léteznek bizonyos hátulütői is, melyek visszavetik a beruházási folyamat és a kapcsolódó reformok hatékonyságát:

- > A beruházási támogatás folyósításának egyik írásba nem foglalt, de az érintettek számára nyilvánvaló feltétele, hogy a részfinanszírozást jelentő hitelt a beruházó egy, az EU által megjelölt hitelintézettől veszi fel. Noha a hitel kondíciók nem tűntek kifejezetten előnytelennek, senki nem vonhatja kétségbe, hogy a hitel folyósítás megversenyeztetése még kedvezőbb feltételeket és így alacsonyabb törlesztőrészeket eredményezett volna.
- > Az Apa Canal Pitesti esetében a szolgáltatási díjak EU által megkövetelt jövőbeli emelésének mértéke szükségtelenül nagynek látszik. A víziközmű 2009-ben szembesül

a legnagyobb éves költségekkel, akkor ugyanis már törleszti a beruházási hitelt, miközben a beruházási projekttel kapcsolatban még saját, egyszeri költségei is lesznek. A szolgáltatási díjak a 2009-es költségszinthez lettek szabva, miközben 2010-től már csökkenniük a költségek. Mindeközben a megemelt díjakkal számolva egy átlagos lakótelepi háztartás jövedelmének 5%-át, egy nyugdíjas háztartás pedig nyugdíjának 6%-át kell, hogy víz- és csatornadíjra kifizesse.

- > A beruházási programok tervezése során nem érvényesültek teljeskörűen a költséghatékonysági megfontolások. A Karlovaci Víziközmű esetében például a hálózati veszteség mérséklésére előírt beruházásokból fakadó költségcsökkenés úgy tűnik, hogy messze nem éri el a kapcsolódó beruházási költségek mértékét.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az esettanulmányokban vizsgált két víziközmű tapasztalatai mindenképpen bizakodásra adnak okot a díjképzési és működésbeli reformok létjogosultságát illetően. Úgy tűnik, hogy a gondosan megtervezett és egy csomagba összeválogatva egyszerre megvalósított reformok olyan helyi erőforrásokat szabadíthatnak fel, amit aztán a hosszabb távú működés fenntarthatóságának javítására lehet fordítani. Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy – különösen a Duna vízgyűjtő kevésbé jómódú országaiban – a szennyvíz magas fokú tisztítását lehetővé tevő beruházások még a kiváló menedzsmenttel rendelkező, hatékonyabb működésű víziközműveknél sem finanszírozhatók kizárólag saját forrásból.

Ami a szolgáltatási díjak szerkezetét és a kapcsolódó reformokat illeti, általánosan érvényes következtetésekre nemigen van lehetőség. A technikai és intézményi körülmények sokszínűsége már a vizsgált két víziközmű esetén is feltűnő volt, s ez mindenképpen az elhamarkodott általánosítás veszélyeire hívja fel a figyelmünket. A díjak szerkezetének és szintjének az átgondolása általában hasznosnak tűnik a Duna vízgyűjtő víziközműveinél, a konkrét változtatások ugyanakkor mindenképpen egyedi elemzést és mérlegelést igényelnek.

Projektünk első fázisában egy sor víziközmű díjszabási és működési reformra tettünk javaslatot. A két esettanulmány azt bizonyítja, hogy ezeknek a reformoknak van létjogosultsága a gyakorlatban. Úgy gondoljuk ugyanakkor, hogy nem elég a reformokat átolvasni és megfontolni, igazán hasznos a víziközművek reformokkal kapcsolatos tapasztalatcseréje lenne – ami ma elég visszafogottan történik. Ennek érdekében a következő ötleteket javasoljuk megfontolásra:

- > Az érdeklődő víziközművek létrehozhatnak és frissen tarthatnak egy olyan adatbázist, ahol a bevezetett reformokkal kapcsolatos tapasztalatok kerülnek tárolásra – ez az adatbázis egyfajta ötlettár és muníció a frissen tervezett reformokhoz.
- > Nemzetközi, nemzeti és/vagy helyi támogatással létre lehet hozni egy olyan együttműködési programot, ami segít a tapasztaltabb víziközműveknél - mint amilyen a Karlovaci Víziközmű és az Apa Canal Pitesti – felhalmozódott ismeretek olyan víziközművek részére történő hatékony átadásában, amelyek most indulnak el a többiek által már bejárt úton.

ELÉRHETŐSÉG

www.icpdr.org

www.undp-dpr.org